
ACTUAL PROBLEMS OF MODERN SOCIETYDOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-181-7-34>**ВПЛИВ МОРАЛЬНИХ ОРІЄНТИРІВ СУСПІЛЬСТВА
НА ПОЛІТИЧНУ СФЕРУ****Арсенюк М. С.***студентка II курсу факультету соціології та управління***Вагіна О. М.***кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри політології
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Сьогодні людство зіткнулося з явищем глобалізації, наслідком якої стала економічна, політична та культурна інтеграція світового співтовариства. Визначальними тенденціями епохи глобалізації є, з одного боку, демократизація та стрімкий розвиток технологій, а, з іншого – поширення глобальних проблем, серед яких екологічні виклики, проблеми війни й миру, соціальної нерівності тощо. Внаслідок зіткнення культур у процесі глобалізації загострилися й проблеми збереження національної ідентичності, захисту етнічних особливостей. Необхідність розв'язання глобальних проблем вимагає від політиків дедалі більшого врахування морально-політичних аспектів. Ще в ХХ ст. прихильники філософії ненасильства – Мартін Лютер Кінг, Махатма Ганді та ін. – довели ефективність використання моральних засобів для досягнення політичних цілей. Все вище зазначене обумовлює **актуальність** даної теми.

До моральних орієнтирів суспільства, пов'язаних із політичною сферою, можна віднести, в першу чергу, моральні цінності (патріотизм, громадянськість, сумління тощо), ідеали, переконання, а також моральні приписи та заборони, загально визнані суспільством.

Феномен моральних орієнтирів та моральної свідомості мас досліджували багато зарубіжних науковців: Х. Арендт, Е. Хоффер, Ж. Бодріяр та ін. зосередили увагу на дослідженні різних аспектів взаємозв'язку моралі та політики. Щодо сучасних українських політологів, питання формування моральних орієнтирів суспільства та їх зв'язку

з характером політичних процесів досі не стало предметом ґрунтовного дослідження.

Метою роботи є виявлення впливу моральних орієнтирів суспільства на політичну сферу. Хронологічно предмет дослідження обмежено рамками ХХ – ХХІ ст.

Проблема співвідношення моралі й політики цікавила філософів ще з давніх часів. Так, велику увагу формуванню моральних орієнтирів суспільства приділяли у Стародавньому Китаї: саме звідти до нас дійшло «золоте правило моралі» Конфуція. Індійське суспільство, через сформовані на основі індуїзму моральні орієнтири, протягом тисячоліть не знало кривавих тиранів. Сократ, Платон та Аристотель намагалися визначити риси ідеальної або найкращої форми держави та ідеального громадянина. В період Відродження Н. Макіавеллі наголошував на необхідності сильного правителя для збереження єдності й міцності держави, а також підкреслював принципову розбіжність між мораллю та політикою.

Феноменом ХХ ст. стали тоталітарні режими. Ще Дж. Орвелл писав: «Час, коли ми живемо, загрожує покінчити з незалежною особистістю, або, вірніше, з ілюзіями, ніби вона незалежна» [3, с. 125]. Період кінця ХХ – початку ХХІ ст. позначився відновленням демократичних режимів, однак у багатьох пострадянських країнах вже на початку 20-х рр. спостерігається тенденція до поновлення диктатур.

Як було зазначено вище, моральний чинник значним чином впливає на політичну сферу суспільства. На підтвердження цього американський політолог Е. Бенфілд зазначав, що «неосвічений народ не може мати поняття про те, чого можна досягти політичними засобами, і не здатний осмислено обирати між партіями та кандидатами» [4]. Цю думку продовжував письменник і політичний діяч К. Леві: неосвічене населення не може бути фашистами, лібералами або соціалістами, бо політична сфера не входить до переліку їх орієнтирів, є поза увагою.

Через погані умови життя люди, що змушені виживати, навряд чи будуть піклуватися про майбутнє своєї держави. В таких суспільствах виникають нові моральні орієнтири, які не можуть кооперуватися з моральними орієнтирами розвинутого суспільства, через специфічні умови існування індивідів.

Для позначення людей, мораль яких трансформувалася через погані умови життя, Е. Бенфілд використовує термін «аморальні фамілісти» – вони мешкають у закритих комунах та уникають комунікацій, які не принесуть вигоди для них чи їх сімей [4]. Як наслідок, у такому суспільстві створення й розвиток об'єднань політичного спрямування є неможливим.

Політики, в свою чергу, також не зацікавлені в розвитку: «Верхи не поспішають вести комуну до прогресу, оскільки живуть з допомогою експлуатації селян, можливої лише за умови, що ті перебувають у злиднях і невігластві» [4]. При цьому населення може мати деякі уявлення про політику й навіть бути прихильниками певної ідеології, але їх моральні переконання не дають їм можливості здійснювати трансформаційну діяльність.

Великий вплив на формування моральних орієнтирів суспільства має ієрархія. Ф. де Вааль у дослідженні «Витоки моралі. У пошуках людського у приматів» наголошує на важливості соціальної ієрархії в стосунках, її впливу на формування різних сфер суспільства. Він зазначає, що ієрархія є системою заборон та гальм, які й поклали початок моралі та творенню політики. Ієрархія може впливати на рівень демократичного розвитку: в суспільствах, де соціальна ієрархія є досить жорсткою і не припускає просування по ній, люди в значній мірі є більш аполітичними, а влада – авторитарною, в порівнянні з режимами, де соціальна ієрархія допускає зміну кадрів.

Ієрархія також присутня в релігії, яка є одним із витоків моралі. В релігії все світосприйняття формується «згори донизу», її головна мета – вплив на переконання та діяльність людини. Саме тому у диктаторських режимах існує культ вождя, подібний до Бога в релігії [2]. Але не слід забувати про позитивний вплив релігії на формування моральних орієнтирів суспільства. Так, протестантизм заохочує економічний розвиток, активну політичну діяльність та рівність людей. Про прямий зв'язок між моральними орієнтирами протестантів та розвитком капіталізму писав, зокрема, М. Вебер у праці «Протестантська етика та дух капіталізму» [5]. Підтвердженням цієї думки може бути високий рівень економічного й політичного розвитку протестантських країн: Великої Британії, Данії, Норвегії, США, Швеції, Фінляндії та ін.

Релігійні переконання суспільства можуть впливати також на хід і результати виборів у державі. Так, у США релігійні вподобання досі мають значний вплив, а відсутність віри вважається дуже серйозною вадою для політика [2]. Тобто релігія диктує свої правила політикам, які при демократичному режимі зобов'язані їм слідувати.

Підміна моральних орієнтирів може мати місце не лише через бідність, а й внаслідок пропаганди з боку владних структур. Як слушно зазначає Ф. де Вааль, «навіть найстійкіший атеїст, вихований у західному суспільстві, не може не ввібрати базові настанови християнства» [2]. Прикладом цього слугує нацистська політика 30-40-х рр. ХХ ст., коли за допомогою пропаганди відбулася зміна моральних цінностей [1].

Наслідком цього стали концтабори, масові знищення, геноцид. Як відомо, у тоталітарних суспільствах пропаганда грає вирішальну роль, а маси дуже легко підпадають під пропагандистські гасла. Тому одними з перших заходів диктаторів після приходу до влади є монополізація ЗМІ та встановлення жорсткого нагляду за кіноіндустрією, літературою, мистецтвом. Прикладами цього є створення палат мистецтв в нацистській Німеччині, контроль над сферою культури в СРСР, переслідування журналістів і митців у Росії та Білорусі тощо.

У контексті даної теми цікавою є думка Х. Арендт про взаємозв'язок між моральними суперечностями та загибеллю суспільства: «Не насильство, а розбіжність всередині старого суспільства наводили це суспільство до загибелі. Спалахи насильства передували виникненню нового суспільства, але не були його причиною» [1].

Таким чином, моральні орієнтири суспільства справляють значний вплив на характер і спрямованість розвитку політичної сфери: визначають електоральну поведінку мас, обумовлюють рівень політичної культури населення тощо. Великий вплив на формування моральних орієнтирів суспільства мають релігійні переконання та соціальна ієрархія. Підміна моральних орієнтирів допомагає зберегти владу, але посилює моральні суперечності, що призводить до деградації або навіть до загибелі суспільства.

Література:

1. Арендт Х. О насилии. URL: <https://ru.bookmate.com/books/cJ0lRgDQ> (дата звернення: 15.12.2021).
2. Вааль де Ф. Истоки морали: В поисках человеческого у приматов. URL: <https://litportal.ru/avtory/frans-de-vaal/kniga-istoki-morali-v-poiskah-chelovecheskogo-u-primatov-161783.html> (дата звернення: 15.12.2021).
3. Оруэлл Дж. Литература и тоталитаризм. Эссе. Москва : АСТ, 2020. 256 с.
4. Бэнфилд Э. Моральные основы отсталого общества URL: <https://ru.bookmate.com/books/OobE4BfB> (дата звернення: 15.12.2021).
5. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма. URL: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=https://chisineu.files.wordpress.com/2012/09/biblioteca_protetanskaya_etiketa_weber.pdf&ved=2ahUKewjv5aaCq8P0AhUSrYsKHU_ZBjEQFnoECAMQAQ&usq=AOvVaw3DCG2rDPE6YWVQrmobeQX_ (дата звернення: 15.12.2021).